

התנגשות בין זהויות? קונפליקטים של הומוסקסואלים דתיים, מידת דתיות ותמיכה חברתית ומשפחתית

קרן אילות וחיים שרייבר

תקציר

סוגיית הקבלה העצמית והחברתית של הזהות ההומוסקסואלית היא עדיין נושא טעון ושנוי במחלוקת בחברה בכלל ובחברות שמרניות ומסורתיות בפרט.

המחקר הנוכחי עוסק בקונפליקטים של הומוסקסואלים דתיים ובקשר שלהם למידת הדתיות ולתמיכה חברתית ומשפחתית. שלוש השערות המחקר היו כי יימצא קשר חיובי בין עוצמת הקונפליקט למידת הדתיות; יימצא קשר שלילי בין עוצמת הקונפליקט לתמיכה משפחתית וחברתית; וכי תמיכה משפחתית וחברתית תמתן את עוצמת הקונפליקט גם במידת דתיות גבוהה.

לצורך המחקר נדגמו ארבעים ואחד הומוסקסואלים דתיים ברחבי הארץ שגויסו באמצעות פרסום ברשתות החברתיות למיניהן, כגון וטסאפ (WhatsApp) ופייסבוק (Facebook), בטווח גילים הנע בין 16 ל-46 (ממוצע 27.05, סטיית תקן 6.748). הם מילאו שאלון פרטים דמוגרפיים, שאלון זהות דתית, שאלון עוצמת קונפליקט בין נטייה מינית לזהות דתית ושאלון תמיכה משפחתית וחברתית. ממצאי המחקר הראו כי ככל שמידת הדתיות גבוהה יותר כך גם עוצמת הקונפליקט גדולה יותר, וכי ככל שהתמיכה המשפחתית והחברתית גבוהה יותר, כן עוצמת הקונפליקט קטנה יותר. כמו כן נמצא כי הקשר בין עוצמת הקונפליקט לתמיכה משפחתית וחברתית שלילי גם בחלוקה למידת דתיות נמוכה או גבוהה – ככל שהתמיכה גבוהה יותר, כך עוצמת הקונפליקט נמוכה יותר. עם זה, כאשר מידת הדתיות נמוכה, הקשר בין תמיכה משפחתית לעוצמת הקונפליקט הוא רב משמעות וגבוה יותר, ואילו ברמת דתיות גבוהה יש משמעות רבה יותר לתמיכה החברתית.

מחקר זה מעגן את הידע הקיים על משמעות הקונפליקט של הומוסקסואלים דתיים בשל התנגשות בין הזהויות השונות זו מזו – המינית והדתית – הנמצאות בקרבו ועל המשתנים הממתנים ומעצימים את הקונפליקט.

מילות מפתח: קונפליקט זהויות; זהות מינית; זהות דתית; הומוסקסואל דתי; תמיכה משפחתית, תמיכה חברתית.

מבוא

בשנים האחרונות יש מחקרים רבים בנושא הומוסקסואליות (Avishai, 2020; Hall, 2018; Rivers et al., 2018; Watson, Grossman, et al., 2019; Watson, Rose, et al., 2019).

השאר נחקרות חוויותיהם של הומוסקסואלים דתיים מתוך הבנה כי הקונפליקטים המיוחדים של הומוסקסואלים דתיים מוסיפים עוד שכבת קונפליקטים לאותם קונפליקטים המאפיינים הומוסקסואלים ומחייבים עיון מחקרי נוסף (זק, 2019; קורן, 2003; Avishai, 2020; Schnoor, 2006; Wilkinson & Johnson, 2020).

בשנים האחרונות מתפרסמות עבודות רבות על הומוסקסואלים דתיים, אך עבודות אלה הן בעיקר איכותניות ותאורטיות (אנגלנדר ושגיא, 2013; זק ובן-ארי, 2018; קורן, 2003; שבידל, 2011; Itzhaky & Kissil, 2015), ופורסמו רק מחקרים כמותיים מעטים על הומוסקסואלים דתיים הבוחנים את סוגיית הקונפליקט הקיים בין זהות דתית לזהות מינית, בשל הצורך להגיע למדגמים גדולים המחייבים קשר עם אוכלוסייה שהיא בדרך כלל חבויה.

העבודה הנוכחית בוחנת את הקונפליקטים של הומוסקסואלים דתיים ואת ההשפעה של רמת דתיות ותמיכה משפחתית וחברתית בקרב ארבעים ואחד הומוסקסואלים דתיים, ומתוך כך היא מאפשרת התבוננות רחבה יותר מאשר בראיונות איכותניים שנערכו בעבר.

סקירת ספרות

הומוסקסואליות

התנהגות הומוסקסואלית הייתה קיימת כפי הנראה משחר ההיסטוריה (אפלטון, 1929; Harper, 2011). תיאורים ממקורות קדומים מגוונים מלמדים על קיומן של פרקטיקות מיניות הומוסקסואליות בתרבויות רבות. למשל, המשתה של אפלטון מעיד על קיומה בתרבות היוונית (אפלטון, 1929), וכך גם מערכות היחסים בין עבדים לאדוניהם בתרבות הרומית (Harper, 2011).

עמדת היהדות בעת העתיקה הייתה עמדה ייחודית ויוצאת דופן ששללה יחסים הומוסקסואליים. עם התפשטות הנצרות והשתלטותה על אירופה החריפה ההתנגדות התרבותית להומוסקסואליות. חוץ מאזכורים בברית החדשה הנוספים על איסורי התנ"ך, יש איגרת מפורסמת של פאולוס השוללת יחסים הומוסקסואליים המנוגדים לטבע האדם. הכנסייה הקתולית התנגדה ועדיין מתנגדת לקיום יחסים הומוסקסואליים, אם כי בשנים האחרונות הכנסייה מפרידה בין עצם הנטייה ההומוסקסואלית ובין מימוש הנטייה. הומוסקסואליות אסורה על פי האסלאם והענישה עליה משתנה בין מדינות. בארצות ערב יש ענישה חמורה עד כדי עונש מוות, ואילו בארצות האסלאם בדרום מזרח אסיה אין ענישה על הומוסקסואליות (ורצברגר, 2002).

המשותף לכל הדברים האלה מתבטא בדבריו של פוקו (1996), בספרו **תולדות המיניות**. פוקו מאפיין את השינוי שעברה ההומוסקסואליות במאה התשע-עשרה מפרקטיקה למהות: "מיניותו של ההומוסקסואל שקולה למהותו, לארדווקא כחטא שהוא מבצע דרך קבע אלא כטבעו הייחודי" (עמ' 34).

המעבר והשינוי של תפיסת ההומוסקסואליות טמנו בחובם שינוי מהותי ליחס החברה כלפי התופעה.

בדיון על הומוסקסואליות יש לדייק את ההמשגה של שלושה מושגים: נטייה, זהות והתנהגות מינית. הנטייה המינית היא המשיכה הרגשית והגופנית; הזהות המינית היא

ההגדרה העצמית של הנטייה; וההתנהגות המינית היא המעשה שבאמצעותו מתבטאת או לא מתבטאת הנטייה המינית של האדם. האדם יכול להיות עם משיכה מינית כלפי אותו מין אבל לזהות את עצמו בדרך שאינה הומוסקסואלית, הוא כמובן יכול לזהות את עצמו בתור הומוסקסואל אבל לא להתנהל במעשים הומוסקסואליים, וכן להפך הוא יכול לעשות מעשים הומוסקסואליים בלי תחושת זהות הומוסקסואלית (זק, 2019).

התפיסה הפסיכולוגית של ההומוסקסואליות

בתחילת מאה העשרים הפסיכואנליזה ראתה בהומוסקסואליות סטייה מינית שיש בה התפתחות מעוותת ולא תקינה או לחלופין נסיגה לשלבי התפתחות מוקדמים. ברבות הימים הפסיכואנליזה עצמה התפתחה ומודלים מגוונים של התפתחות פסיכוסקסואלית הוציעו כל מיני הנחות באשר למקורה של ההומוסקסואליות ולסגנון הפתולוגיה שהיא משמשת. תפיסת ההומוסקסואליות בתור סטייה נבעה מתוך מחשבה כי מתקיימת הזהות "הטרנסקסואליות=נורמליות" וכל מה שאינו כזה אינו נורמלי (Robinson, 2000; Flanders et al., 2016).

אף שהתפיסה הרווחת היא שפריוד היה אבי ההומופוביה המודרנית, יחסית לזמנו הוא היה סבלני כלפי ההומוסקסואליות בכלל וכלפי הומואים בפרט. הוא ראה בהומוסקסואליות הגוון (וריאציה) של המיניות, וטען שאומנם אין בה יתרון, אך אין לראות בה מחלה או לשלול הומוסקסואלים בגלל נטייתם המינית, כפי שעשו אחרים בזמנו. הוא סבר שדחפים הומוסקסואליים הופכים להיות פתולוגיים רק כאשר הם מודחקים. לפי תאוריה זו, אדם שפעל לפי הדחפים ההומוסקסואליים היה דווקא מוגן מפני נזירות, בעוד דחפים אלו נעשו מסוכנים בדיוק כאשר הם הופנו אל התת-מודע (רובינשטיין, 2011).

על אף תפיסתו זו של פריוד, פסיכואנליטיקאים שבאו אחריו ראו בהומוסקסואליות סטייה ומצב פתולוגי המחייב ריפוי (רובינשטיין, 2011; Rothblum, ; Flanders et al., 2016). למעשה, עד להוצאתה מן ה-DSM בשנת 1973, במהדורה הראשונה של ה-DSM נחשבה ההומוסקסואליות מחלת נפש פתולוגית וסוציופתית, ובמהדורה השנייה היא הוגדרה סטייה מינית. לדעת אליצור ואחרים (2016), התמורה שחלה בהגדרת ההומוסקסואליות היא דוגמה להשפעת נורמות חברתיות על אבחונים מקצועיים.

למרות הוצאת ההומוסקסואליות מה-DSM, מנתוני סקר שנעשה בתחילת שנות התשעים עלתה תמונה מדאיגה למדי. מטפלים רבים ראו בנטייה המינית מוקד לבעיותיהם של המטופלים, וגם כאשר לא החזיקו בתפיסה זו – ראו בחקירת הנטייה המינית ובתנועה להטרנסקסואליות התפתחויות טיפוליות חשובות. גם בראיונות פנים אל פנים שנעשו עם כמה מהמטפלים ניכר קושי בתפיסת הנטייה ההומוסקסואלית כחלק מן השונות האנושית הטבעית, ומרבית המטפלים הסתייגו מהאפשרות שמטופליהם ידעו מהי נטייתם המינית (King, 2011). רובינשטיין (1994) ערך מחקר בקרב מטפלים ישראלים בתחום בריאות הנפש, הבוחן את עמדותיהם המקצועיות של המטפלים בנושא הומוסקסואליות כעשרים שנה לאחר שהומוסקסואליות הוצאה מספר האבחנות הפסיכיאטריות האמריקאית בתור הפרעה נפשית. תוצאות המחקר הראו כי גם בישראל יש עמדה מקצועית סטראוטיפית ושלילית כלפי הומוסקסואליות בקרב ציבור המטפלים בבריאות הנפש.

כיום, הפסיכואנליזה המודרנית חוזרת לבסיס דבריו של פרויד, ושני עקרונות מנחים אותה:

1. אין דרך לשנות את הנטייה המינית ההומוסקסואלית ולהחליפה בנטייה הטרוסקסואלית.
2. הומוסקסואלים כמו הטרוסקסואלים חווים קונפליקטים רבים הקשורים גם לנטייה המינית ולמיניות שלהם. טיפול פסיכואנליטי יכול לסייע בהתרה של הקונפליקטים האלה.

יש מקום לראות ביטוי לכך במסמך הקווים המנחים לטיפול בפסיכותרפיה במטופלות לסביות ובמטופלים הומוסקסואלים וביסקסואלים כפי שניסח האיגוד האמריקאי לפסיכולוגיה (American Psychological Association, 2012).

הומוסקסואליות ביהדות

האיסור על התנהגות הומוסקסואלית מופיע בתורה בספר ויקרא (יח, כב): "וְאֵת זָכָר לְאִישׁ לְשׁוֹכְבוֹ מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תוֹעֵבָה הוּא". בפרק כ פס' יג מופיע העונש: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת זָכָר מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תוֹעֵבָה עָשָׂו שְׁנֵיהֶם מוֹת יוּמְתוּ דְמֵיהֶם בָּם". איסור זה נפסק להלכה בספרי ההלכה הקדומים והמאוחרים בלי יוצא מן הכלל (רמב"ם; שולחן ערוך ועוד).

המקורות היהודיים הקדומים לעניין הומוסקסואליות נדרשים לתופעה בחומרה ורואים בה חריגה. עם זאת, אין הם מכחישים את התופעה. פעמיים במקרא מופיע סיפור על יחסים הומוסקסואליים; בשני המקרים מדובר באונס ולא במערכת יחסים הומוסקסואלית תקינה. מסיפורי המקרא מובן כי האינוס ההומוסקסואלי נחשב חמור יותר והתגובה אליו חריפה יותר ממקרי אינוס אחרים. חוץ משתי פעמים מפורשות אלו, בפרשנות החכמים הקדמונים למקרא יש אזכורים נוספים להומוסקסואליות; פרשנים מקשרים את עונש המבול למיסוד מערכות יחסים הומוסקסואליות (בראשית רבה כג).

במסורת הפרשנית יש מקורות רבים לכך שחכמים ראו בעמים שחיו בקרבת עם ישראל חשודים בקיום יחסים הומוסקסואליים, לעומת הפסיקה האומרת כי ישראל לא נחשדו על כך. מסורת קדומה לפירוש פסוקי המקרא שעוסקים בעוונות עמי כנען הקדומים שהובילו לאיבוד זכותם על ארץ ישראל קושרת את העוונות לעבודה זרה ולהומוסקסואליות (רמב"ן, דברים לב).

מהתמונה הנשקפת ברור כי חיים הומוסקסואליים היו מוכרים לחכמים עוד בזמן התנ"ך וכי היה אזכור מפורש לכך במקרא ובדברי החכמים.

בפסוקים בספר ויקרא (יח, כב) המגלמים את תגובת היהדות להומוסקסואליות מופיעה פעמיים המילה "תועבה". מילה זו דורשת התבוננות בשל היותה מילה מכוננת שיח והתכתבותה עם שיח נפוץ – יהודי ושאינו יהודי – בעניין הומוסקסואליות. הפרשנות האוטומטית והאינטואיטיבית למילה תועבה רואה בתופעה המתוארת דבר מאוס ונתעב שראוי להרחיקו. פעמים רבות רואים חכמי התלמוד ביחסי מין הומוסקסואליים תועבה (למשל סנהדרין פב.). מילה זו מופיעה פעמים רבות בעניין איסורי תורה הקשורים למין, אך היא מופיעה בהרבה נושאים אחרים, לא תמיד בפרשנות המקובלת של המילה. התלמוד במסכת נדרים (נא) שואל מהי תועבה, והתשובה היא שתועבה משמשת במקרא נוטריקון – מילה הכוללת מילים אחרות – "תועה אתה בה". לפי פרשנות זו תועבה מתארת טעות, סטייה מהנורמה המקובלת, ואין היא מתווה תווית חברתית לעוברי

העבירה (לוביץ, 2001; נבון, 2013). בפרשנויות אחרות היא מתארת מבוכה או בלבול (נויבירט, 2015). הרב קוק מפרש מילה זו בתור נטייה רעה שיש להילחם בה (סתיו וסתיו, 2017).

התפיסה הדתית המקובלת בת ימינו רואה בהומוסקסואליות תועבה לפי הפרשנות הראשונה, וכמו בתרבויות רבות אחרות החל מימי הביניים, גם ביהדות נתפסה ההומוסקסואליות בדרך שלילית ביותר. עם זאת, בספרות השאלות והתשובות במרוצת הדורות נראה כי היחס כלפי הומוסקסואליות לא שונה מהיחס כלפי עבירות אחרות בתחום המיני ואין השיח עליו בולט ושונה מהשיח על שאר העבירות (לוביץ, 2001).

מעניין לציין, ללא תלות בשאלת היחסים המיניים ההומוסקסואלים, כי יש תמימות דעים בקרב הרבנים האורתודוקסים, מהשמרנים ביותר ועד לליברלים ביותר, כי היהדות רואה חיי משפחה תקינים בתור כאלה שהשותפים בהם הם גבר ואישה: "על כן יעזוב איש את אביו ואת אימו ודבק באשתו והיו לבשר אחד". פסוק זה, הנאמר בספר בראשית בעניין הזוגיות הראשונה של אדם וחוה, הוא יסוד ותשתית של תפיסת היהדות את הזוגיות. אין היהדות מקבלת חיים זוגיים ומשפחתיים שהם לא מושתתים על זוגיות הטרוסקסואלית, וזאת כאמור, בלי תלות בשאלת יחסי המין (לוביץ, 2001; נבון, 2015; נויבירט, 2015; רבני בית הלל, 2016).

ההבדל שנמצא בספרות המקצועית בין הנטייה המינית ההומוסקסואלית ובין המעשה המיני (זק, 2019) נמצא גם בספרות הרבנית המודרנית. אם בעבר הומוסקסואלים נשפטו חברתית על פי נטייתם, והיחס ההומופובי היה נחרץ בלי קשר לשאלת המין, הרי שהיחס ההלכתי המודרני שונה. בכל ספרות שאלות ותשובות מהעשורים האחרונים מקובלת הבחנה זו, ומנקודת מבט הלכתית יש הערכה רבה לאדם בעל נטייה מינית הומוסקסואלית שלא מממש אותה במעשים מיניים (לוביץ, 2001; נבון, 2015; רבני בית הלל, 2016).

הומוסקסואליות ושינוי בתפיסה האורתודוקסית

תפיסת עולם החרדית לא השתנתה. העמדה המסורתית השלילית שאיננה מכירה כלל באפשרות החבירה של הומוסקסואליות ודתיות בעינה עומדת. עמדותיהם של הרבנים משה פיינשטיין ומשה שטרנבוך מייצגות את הלך הרוחות התאולוגי בנושא, והוא מתבטא גם בשיח תקשורתי של חברי כנסת ואנשי ציבור דתיים בגנות הומוסקסואלים ובחוסר לגיטימציה מוחלט לתופעה (זק, 2019). דוגמה לכך היא התפטרותו של חבר הכנסת יגאל גואטה משי"ס, משום שהשתתף בחגיגת הנישואין של קרוב משפחתו ההומוסקסואל לבן זוגו (אדמקר, 2017). לעומת זאת, בחברה הדתית-לאומית חל שינוי חברתי, והוא משפיע גם על השיח התורני בנושא זה. הרב רוני לוביץ היה הראשון לכתוב מאמר תורני על הומוסקסואליים דתיים בשנת 2001. עשור לאחר פרסום המאמר ציין הרב לוביץ את הקושי שהיה לו במציאת במה לפרסום מאמרו הראשון ואת התגובות והביקורת שספג על דבריו; דברים שבזמן כתיבת מאמרו זה היו מקובלים על רבנים רבים (לוביץ, 2010). הרב יובל שרלו, שנמנה על הזרם הליברלי של הציונות הדתית, אומר גם הוא בהרצאה בשנת 2017 כי חמש שנים קודם הוא עצמו לא היה מעז לעמוד ולדבר כך מעל במה ציבורית על נושא זה.

בעוד הגישה השמרנית לא מאפשרת שום לגיטימציה לזוגות הומוסקסואליים בתוך הקהילה הדתית, הגישה הליברלית גמישה יותר ומחפשת אחר דרכים להכללה ולשיתוף (זק ובן־ארי, 2018; לוביץ, 2010; שביידל, 2006א).

קונפליקטים בקרב הומוסקסואלים

הומוסקסואלים צעירים חווים מנעד רחב של רגשות, תחושות, קונפליקטים עזים ומצוקות קשות כדוגמת תחושת בושה, שונות, בדידות קיומית, הסתרה והכחשה עצמית של הנטייה המינית, התרחקות מבני המשפחה וחרדה מאנשי מקצוע, תחושה של אובדן הזהות והשייכות, שנהא עצמית, ייאוש, דיכאון, בדידות, חרדה ועוד. תחושות אלו מביאות רבים מהם לסיכון מוגבר לשימוש בחומרים ממכרים כמו סמים ואלכוהול, לעבריינות, לזנות ולהידרדרות לימודית (ברעמי, 2010; זבולון, 2015; לוינסון, 2005; פרדס ואחרים, 2011; קמה, 2004). בנייר עמדה שהוגש לוועדה למלחמה בסמים בכנסת (2018) עולה כי בני נוער הומוסקסואליים נמצאים בסיכון מוגבר לשימוש בסמים ובחומרים ממכרים אחרים בשיעור של 25 אחוזים יותר מבני נוער שאינם הומוסקסואליים. הסם משמש להרגעה של מגוון רחב של תחושות קשות ומצוקות רגשיות.

זאת ועוד, בסקירה שיטתית של מאות מחקרים קודמים בעולם נמצא כי גברים ונשים בעלי נטייה מינית לא הטרוסקסואלית נמצאו בסיכון גבוה למצבים נפשיים קשים הכוללים הפרעות נפשיות, שימוש באלכוהול ובסמים, מופעי דיכאון וחרדה, מחשבות אובדניות וניסיונות אובדניים. על פי הסקירה, גברים הומוסקסואליים נמצאו בסיכון גבוה פי 1.5 להפרעות חרדה ודיכאון וביצעו ניסיונות אובדניים בהיקף כפול או יותר מזה של גברים הטרוסקסואליים (Hall, 2018; King et al., 2008; Rivers et al., 2018; Topper, 2017). במחקר שנערך בבתי ספר בארצות הברית נמצא כי אוכלוסייה זו חשופה יותר לאלימות פיזית, לאפליה ולסיכון גבוה יותר מבחינה נפשית (Beck, 2017; Human Rights Campaign, 2018).

המרכז האמריקני למניעת התאבדויות ערך סקירה אמפירית ומצא כי 5%–10% מבני הנוער הלהט"בי ביצעו ניסיון אובדני (שיעור הגדול פי 1.5 עד 3 מקרב בני נוער הטרוסקסואליים), 73% חוו אלימות ואיומים מילוליים ו־70% חוו התעמרות והתעללות בבית הספר. על אלו נוסף חוסר הביטחון שרבים מהם חווים בבית: 48% העידו כי משפחתם מעוררת בהם הרגשה רעה בגלל היותם להט"בים (HCR, 2018).

הומוסקסואלים חשופים לסיכון לחוות דיכאון במידה גבוהה בגלל דחייה מצד החברה וחוסר קבלה של הנטייה ההומוסקסואלית שלהם. האפליה ותחושת הקורבן מתעצמות כאשר הם חיים בסביבה שאיננה מקבלת את הנטייה המינית שלהם, מצב המעצים את הדיכאון. תחושת בדידות בקרב הומוסקסואלים מועצמת גם היא בסביבה כזאת (זבולון, 2015; פורת, 2007; קמה, 2004; Shilo & Mustanski, 2013; Heck et al., 2011; Savaya, 2012).

כאשר מתבגרים הומוסקסואליים סובלים מדחייה ומניכור, רמות החרדה והדיכאון שלהם גדלות והסיכוי להתנהגויות מסכנות חיים דוגמת נטילת סמים, קיום יחסי מין לא מוגנים וניסיונות אובדנות עולה מאוד לעומת מתבגרים הומוסקסואליים שאינם חווים דחייה וניכור (פרדס ואחרים, 2011; Topper, 2017). נתון זה מחזק את הבנת הקשר בין

חויית הדחייה והניכור למצבים נפשיים קשים. ואכן, זבולון (2015) מצאה קשר מובהק בין עוצמת הבדידות של הומוסקסואלים ובין רמות חרדה ודיכאון.

זאת ועוד, ממחקר שנערך בארץ (בר יוסף ואזרחי, ח"ת) עלה כי כארבעים ושניים אחוזים מבני נוער הומוסקסואליים ביצעו ניסיון אובדני. כמו כן נמצא כי בני נוער הומוסקסואליים מרקע דתי נמצאים בסיכון מוגבר לביצוע ניסיון אובדני. תחושת הסוד והאשמה שבני נוער הומוסקסואליים נושאים עשויה להביא אותם למצוקה נפשית שעלולה לגרום למחשבות ולניסיונות אובדניים (לוינסון, 2005). נתון זה עשוי להסביר את הממצא הקודם של הסיכון המוגבר של בני נוער הומוסקסואליים מרקע דתי לאובדנות, שכן הסוד והבושה שלהם גדולים יותר מהומוסקסואלים שאינם מרקע דתי (קורן, 2013).

היבט אחר של הקונפליקטים בקרב הומוסקסואלים מתבטא בהומופוביה מופנמת. הומופוביה מופנמת היא הפנמה של אטמוספירה חברתית שלילית הכוללת תפיסות, דעות והתייחסות חברתית להומוסקסואליות. הומופוביה מופנמת מעידה על קונפליקט בין הנטייה המינית וניסיון לגבש את הזהות המינית לבין תפיסה שלילית עצמית של ההומוסקסואליות (זק, 2019). הומופוביה מופנמת מעוררת תחושות לחץ יום-יומי בקרב הומוסקסואלים רבים, וככל שרמת ההומופוביה המופנמת גדולה כך בהתאמה גדל הלחץ היומ-יומי של ההומוסקסואלים (זבולון, 2015; קוליק וחדד, 2012). ואכן, קבלה עצמית נמוכה נמצאה קשורה במחקרים להתנהגויות סיכון מסוימות (Higa et al., 2014; Wang et al., 2015). גם הפרעות אכילה בקרב גברים הומוסקסואלים נמצאו קשורות להומופוביה מופנמת (שפר-שלו, 2014).

החברה מקיימת שיח הומופובי מוצהר. שיח זה קיים גם בחוויה הבסיסית של הנער ההומוסקסואל בבואו לכוון את זהותו המינית אחרי שהתקבעה בו התפיסה החברתית ההטרורסקסואלית; החשיפה לדימויים שליליים, לסטראוטיפים ולביטויי הומופוביה בסביבת המתבגר עשויה להביאו להפנמת תחושות של בושה, אשמה ושנאה עצמית (Varjas et al., 2016). כך קיימת חרדה בסיסית מהאפשרות לחלוק את הלבטים ואת התחושות שלו גם עם הקרובים לו ביותר, בני משפחתו. חויית הבדידות מועצמת עוד יותר ואיתה מועצם הדיכאון (זבולון, 2015; פורת, 2007; קמה, 2004).

קונפליקטים בקרב הומוסקסואלים דתיים

בשנים האחרונות חלו בישראל שינויים חברתיים וחוקתיים שעודדו פתיחות וקבלה של הומוסקסואלים בידי החברה ובידי עצמם. עם זאת, החברה הדתית נשארה שמרנית ביחסה כלפי הומוסקסואליות (יוסף, 2013; Shenkman & Shmotkin, 2010). הומוסקסואלים דתיים סובלים מהומופוביה מופנמת גבוהה יותר. המסרים התרבותיים של החיים הדתיים, אלו המתמקדים ביחס שבין האדם לאלוהיו ואלו הקשורים ליחס שבין האדם לקהילה הדתית שהוא שייך אליה, מעצבים על דרך השלילה את הדימוי העצמי של הומוסקסואלים דתיים; אלו שהחוויה העצמית האותנטית של הזהות המינית שלהם נחווית כזו הנוגדת את החוויה הקהילתית האותנטית שלהם בתור אנשים מאמינים בציווי האל. משום כך הם מתקשים לממש את הנטייה המינית שלהם ולגבש את הזהות המינית שלהם. גיבוש הזהות ההומוסקסואלית הוא תהליך קשה יותר בחברות עם השקפת עולם דתית, ונמצא מתאם גבוה בין הומופוביות למאפיינים של השקפת עולם דתית שמרנית. תחושת הקונפליקט בין שתי הזהויות, הדתית והמינית, היא בלתי נסבלת

ומעוררת קונפליקט זהותי ניכר (זבולון, 2015; זק, 2019; קוליק וחדד, 2012; שבידל, 2006ב).

הומוסקסואלים דתיים מקשרים קונפליקט זהות זה לרווחה נפשית ירודה; במחקר שערך פישרמן (Fisherman, 2019) נמצא כי תפיסת דימוי הגוף ומדדי הרווחה הנפשית היו נמוכים בקרב הומוסקסואלים דתיים בהשוואה לדתיים או לחרדים הטרוסקסואליים. שנקמן ושמטקין (2011) לא מצאו הבדלים בולטים בין הלהט"ב לישראלים הטרוסקסואליים לעניין רווחה קוגניטיבית, אך הם מצאו הבדלים מהותיים לעניין רווחה רגשית; זבולון (2015) מצאה כי הקונפליקט בין הזהויות קשור לרווחה נפשית ירודה וכי להט"בים דתיים חווים חרדה, דיכאון ובדידות גדולים יותר בהשוואה ללהט"בים שאינם דתיים. לסיכום, אפשר לומר כי צעיר דתי הגדל בסביבה שמרנית דתית-לאומית, שבה השיח על הומוסקסואליות הוא כה תקיף על בסיס מצע רעיוני ואידאולוגי, חווה את הקונפליקט שלו בעוצמה רבה משום שעליו להסתדר לא רק עם הקושי הדתי הבסיסי של איסורי ההלכה שנסקרו לעיל אלא גם עם התפיסה הרעיונית-מיסטית שרואה בו איום על הסדר החברתי ועל הקיום החברתי הכללי.

הומוסקסואליות ותמיכה משפחתית וחברתית

גוטקינד, קרייטלר ודלבר (2012) תיארו את התמורות שחלו בהגדרת התמיכה המשפחתית כבר מהגדרות מוקדמות בסוף המאה העשרים, שבדקו את התמיכה המשפחתית באמצעות בדיקת שביעות הרצון של חברי המשפחה מהעזרה ההדדית, מהתקשורת, מהבילוי המשותף ומהתגובות לשינויים המשפחתיים. הגדרות מאוחרות יותר מתארות כי התמיכה המשפחתית משתנה על פי קיומם או היעדרם של הדדיות, זמינות ואמון. מערכת היחסים המשפחתית התומכת מספקת לחבריה משאבי תמיכה מאדם אחד בתוך המערכת לחבר אחר שנמצא בה. תמיכה משפחתית כוללת שני סוגי תמיכה: תמיכה רגשית ותמיכה חומרית. הראשונה תומכת באמצעות מעשים, דיבורים והתנהגויות שמטרתן להקל על מצוקות ועקות רגשיות ועל הסימפטומים שלהן כמו דיכאון, חרדה, לחץ, ייאוש ועוד. המקור לתמיכה הרגשית הוא מערכת יחסים רגשית חיובית הכוללת אהבה, אמפתיה וכבוד. התמיכה החומרית כוללת יחס כלפי מצוקה או קושי חומרי של חבר המשפחה ומענה לקושי הזה.

תמיכה הורית היא אחד ממקורות התמיכה הבולטים של מתבגרים הומוסקסואליים. נמצא כי היא משפרת מאוד את הרווחה הנפשית של בן המשפחה ההומוסקסואל, מפחיתה את הסיכון לאובדנות ולהתנהגויות סיכון, מעצימה את הפרט ההומוסקסואל ואת החוסן הנפשי שלו ומאפשרת לו להתמודד ביתר הצלחה עם אפליה, דיכוי ופגיעה על רקע הומופוביה (פרדס ואחרים, 2011; Savin-Williams, 2005). תמיכה מהמשפחה, מהחברים ומהקהילה מנבאת הסתגלות טובה יותר ושביעות רצון גבוהה יותר מהחיים (Snapp et al., 2015).

עם זאת, מתבגרים עשויים לחוות מצוקה בשל התחושה שהם מאכזבים את הוריהם ועלולים לפגוע במערכת היחסים ביניהם, כמו חשש שהחשיפה המינית תפגע בריאותית בהוריהם או תגרום לנזק אחר במערכת היחסים במשפחה (Schmitz & Tyler, 2018).

המחקרים מלמדים כי מעבר לתרומה של תמיכה הורית בתהליכים שעוברים המתבגרים האלה, דחייה וניכור של הורים לתהליכים של הצעירים ההומוסקסואליים מעוררים

רמות גבוהות יותר של דיכאון ובדידות. גם התנהגויות סיכון כשימוש בסמים, ניסיונות התאבדות וקיום יחסי מין לא מוגנים נמצאו בשיעור גבוה במידה ניכרת בקרב מתבגרים הומוסקסואליים שחוו דחייה הורית (פרדס ואחרים, 2011). בגורמים המרכזיים שנקשרו להתנהגויות מסכנות נמצאה תמיכה נמוכה מהמשפחה, מבית הספר, ממוסדות הדת, מהקהילה ומהשכונה (Higa et al., 2014; Wang et al., 2015).

במחקר גדול שנערך בישראל בקרב גברים הומוסקסואלים נמצא כי יש מתאם גבוה בין מידת התמיכה המשפחתית שקיבלו הומוסקסואלים ובין מידת הסיפוק שהם חשו בקשריהם עם בני זוג. היציבות של הקשרים ומידת הסיפוק העצמי היו גבוהות יותר ככל שהתמיכה החברתית והמשפחתית היו גבוהות יותר (מינצר, 2010). מינצר (2010) סקרה גם מחקרים רבים אחרים בעולם, הקושרים בין התמיכה המשפחתית והחברתית של הומוסקסואלים ליציבות והמשכיות הקשרים הזוגיים שלהם.

במחקר שבדק את החשיבות של תמיכה חברתית ותמיכה משפחתית לסוגיהן בקרב להט"בים נמצא כי תמיכה של חברים קרובים ושל הורים הייתה בולטת במיוחד ותרמה להערכה עצמית חיובית ולרמות נמוכות יותר של דיכאון (Watson, Grossman, et al., 2019). מינצר (1998) ושביידל (2006) מצאו כי יש משמעות גדולה יותר לתמיכה המשפחתית מצד ההורים מאשר לתמיכה משפחתית כללית יותר.

קמה (2004) מצא כי למרות התמורות של נוכחות להט"בים ושל הלגיטימציה כלפיהם בחברה בישראל, לא חל שינוי בעוצמת החשש והקושי בחשיפה לפני ההורים. עוצמת הקושי דומה מאוד לעוצמתה אצל הומוסקסואלים שהתבגרו לפני כמה עשורים, בזמן שלא הייתה לגיטימציה ציבורית להומוסקסואליות. ממצאים דומים נמצאו במחקר שנערך לאחרונה ובדק את המגמות והפערים בקשר המשפחתי ובתמיכת האם והאב בין השנים 1998–2013 בקרב מתבגרים הטרוסקסואליים והומוסקסואליים; במחקר נמצא כי בעוד מאז 1998 עלו בקרב מתבגרים הטרוסקסואליים רמות החיבור המשפחתי הנתפס ותמיכת ההורים, אותן עליות לא נמצאו אצל מתבגרים להט"בים (Watson et al., 2019b). נתון זה מדגיש את משמעות התמיכה ההורית והיעדרה בקשר לעוצמת הקונפליקט.

תמיכה חברתית ומשפחתית בחברה הדתית

תמיכה חברתית נמצאה גדולה יותר בחברה קולקטיבית דוגמת החברה הדתית והחרדית. רמת התמיכה החברתית הקיימת בהן נמצאה גבוהה יותר מבחברות אינדיווידואליות. פרטים בחברות קולקטיביות נוהגים לפנות לתמיכה חברתית ומשפחתית בקהילתם לעיתים קרובות יותר במידה ניכרת, במיוחד במצבי מצוקה ומשבר, והם מדווחים על מענה מיטיב. התמיכה החברתית בקהילה הדתית כוללת כמה רשתות תמיכה, בהן מוסדות הקהילה, הרב, שכנים ובני משפחה. תמיכת הרב נמצאה שווה בעוצמתה בכמה תתי-מגזרים בתוך החברה הדתית לעומת רשתות תמיכה אחרות שנמצאו בהן הבדלים בעוצמת התמיכה, אך בכללן יש תמיכה חברתית גבוהה במידה ניכרת לעומת החברה החילונית בישראל (ברוכין, 2014).

במחקרים שנערכו נמצא כי משפחות דתיות מדווחות על תמיכה חברתית ומשפחתית גבוהות יותר במידה ניכרת מאשר משפחות חילוניות (טאוב, 2014). כן נמצא כי תמיכה חברתית ומשפחתית נמצאו גבוהות במידה ניכרת בקרב נשים דתיות לעומת נשים חילוניות מקבילות מבחינה סוציוראקונומית. תמיכה משפחתית וחברתית השפיעו

במובהק לטובה על רמת איכות החיים של הנשים הדתיות ועל הדיפרנציאציה שלהן (וייס־שדה ושחר, 2014). דבר זה מוסבר במשמעות שקהילות דתיות מעניקות לחברה ולמסגרת החברתית (בארט ובן ארי, 2017).

תמיכה חברתית ומשפחתית בקרב הומוסקסואלים דתיים

למרות חשיבות התמיכה החברתית והמשפחתית בקרב דתיים, לא נמצאה השפעה חיובית של תמיכה חברתית בקרב הומוסקסואלים דתיים; במחקר השוואתי שבדק את מידת הלחץ היוסיומי של גברים הומוסקסואליים חרדים וחילונים נמצא כי התמיכה החברתית סייעה להפחתת הלחץ אצל הומוסקסואלים חילונים במובהק יותר מאצל הומוסקסואלים חרדים (קוליק וחדד, 2012). כמו כן על פי שבידל (2006), תמיכה חברתית לא השפיעה על המוכנות של הומוסקסואלים להיחשף לפני בני משפחתם, בין שמדובר בהומוסקסואלים דתיים ובין שמדובר בכאלה שאינם דתיים.

מדוע תמיכה חברתית לא משפיעה על התחושות של הומוסקסואל דתי? נראה שדווקא בגלל החשיבות של התמיכה החברתית והמשמעות שלה, יש לפרט ההומוסקסואל חשש מאיבוד התמיכה לאחר הגילוי והחשיפה. הומוסקסואלים דתיים חווים רמות גבוהות יותר של רגשות שליליים דוגמת חרדה, דיכאון ובדידות מאשר הומוסקסואלים חילונים (זבולון, 2015). תמיכה חברתית לא נמצאה משפיעה במובהק על רגשות אלו. הסיבה לכך היא שבחברה דתית תחושת הסטייה של הומוסקסואלים, חוויית החריות וההתבדלות שלהם מכלל החברה גורמים לכך שמשאבי התמיכה הסביבתיים לא ישפיעו באותה דרך כמו בחברה החילונית (קוליק וחדד, 2012).

לעומת זאת, מינצר (1998) מצאה כי תמיכה משפחתית תורמת לאיכות החיים של הומוסקסואלים בכלל ושל הומוסקסואלים דתיים בפרט. מערכות היחסים של הומוסקסואלים נמצאו טובות ומספקות יותר ככל שהתמיכה המשפחתית וסגנון ההיקשרות המשפחתי היו חיוביים יותר. פרדס ואחרים (2011) מצאו כי תמיכה הורית ממתנת את התופעות השליליות ואת התוצאות של המצב הנפשי הקשה שהומוסקסואלים עשויים לחוות, וכי לתמיכה ההורית יש השפעה על מניעת מצבי סיכון של הצעירים הלהט"בים והשפעה מיטיבה על איכות הקשרים הזוגיים שלהם.

בשל ממצאים מגוונים אלו, מתבקש לבחון את השפעת התמיכה המשפחתית והחברתית על עוצמת הקונפליקט של הומוסקסואלים דתיים.

כמו כן מרבית המחקרים שנסקרו לא בודדו את מידת הדתיות ואת אופי האמונה הדתית של הנבדקים בעניין התמיכה המשפחתית והחברתית. מחקר זה מבקש אם כך לבחון את השפעת התמיכה המשפחתית והחברתית גם במקרים שבהם הקונפליקט של ההומוסקסואל מועצם בשל אמונתו הדתית.

השערות המחקר

1. ימצא קשר חיובי בין עוצמת הקונפליקט למידת הדתיות, כך שככל שמידת הדתיות חזקה יותר כך העוצמת קונפליקט תהיה גדולה יותר.
2. ימצא קשר שלילי בין עוצמת קונפליקט לתמיכה משפחתית וחברתית, כך שככל שהתמיכה המשפחתית והחברתית תהיה גבוהה יותר, עוצמת הקונפליקט תהיה נמוכה יותר.
3. תמיכה משפחתית וחברתית ימתנו את עוצמת הקונפליקט גם במידת דתיות גבוהה.

שיטה

משתתפים

במחקר השתתפו 41 הומוסקסואלים דתיים מרחבי הארץ. טווח הגילים נע בין 16 ל-46 (ממוצע 27.05, סטיית תקן 6.748). 17 משתתפים (42%) מהם מתגוררים בירושלים, 16 משתתפים (40%) באזור המרכז, 5 משתתפים (12.5%) בצפון הארץ ומשתתף אחד (2.5%) בדרומה. 13 משתתפים (32.5%) עם השכלה תיכונית, 3 משתתפים (7.5%) עם השכלה על-תיכונית, 21 משתתפים (52.5%) עם השכלה אקדמאית ו-2 משתתפים (5%) עם השכלה ישיבתית. 16 (40%) נבדקים דיווחו כי הם מקיימים קשר זוגי ו-24 (60%) דיווחו כי אינם מקיימים קשר זוגי.

גיוס הנבדקים נעשה באמצעות שימוש בדגימת נוחות כאשר השאלונים הועברו באמצעות הרשתות החברתיות: פייסבוק, אפליקציית וטסאפ ובאמצעות בקשת עזרה להעברת השאלון ממנהלי קבוצות של הומוסקסואלים דתיים במרשתת.

כלי מחקר

שאלון דיווח עצמי הכולל מספר שאלונים:

שאלון דמוגרפי – שאלון זה כולל שאלות על גיל, השכלה, מצב משפחתי ואזור מגורים. שאלון למדידת עוצמת הקונפליקט בין נטייה מינית וזהות דתית – כדי לבחון את מידת עוצמת הקונפליקט בין הנטייה המינית לזהות המינית השתמשנו בשאלון למדידת קונפליקט (זבולון, 2015). שאלון זה מכיל היגדים הבודקים את הפרקטיקות ואת הרגשות של הנבדקים במתח בין זהות דתית ונטייה מינית. בשאלון ישנם שנים עשר היגדים והוא בודק שלושה מישורים: מישור קוגניטיבי (ארבעה היגדים), למשל: אני מקדיש הרבה זמן למחשבה על חוסר ההלימה שבין נטייתי המינית וזהותי הדתית; מישור רגשי (חמישה היגדים), למשל: אני מרגיש אשם כאשר אני מתפלל לאחר בילוי בעל אופי מיני עם גבר; ומישור התנהגותי (ארבעה היגדים), למשל: אני מביא חברים מסביבתי הדתית לבילוי עם חברים בעלי נטייה מינית זהה לשלי. שתיים מן השאלות מנוסחות בניסוח מנוגד. המשתתפים ענו על היגדים בסולם בן חמש דרגות כאשר 1 מציין לא מסכים בכלל ו-5 מסכים במידה רבה מאוד.

בבדיקת מהימנות עבור כל אחד מהמדדים נמצאו המדדים האלה: עבור עוצמת קונפליקט רגשית נמצא מדד אלפא קרונבך של $\alpha=0.80$, עבור עוצמת קונפליקט קוגניטיבי נמצא מדד אלפא קרונבך של $\alpha=0.88$, עבור עוצמת קונפליקט התנהגותי נמצא מדד אלפא קרונבך של $\alpha=0.80$. ערכים אלו מעידים על מהימנות שאלון גבוהה.

בבדיקת מהימנות של כל ההיגדים של שאלון זה נמצא מדד אלפא קרונבך של 0.92 המעיד על מהימנות שאלון גבוהה.

לפיכך נבנו ארבעה משתנים: עוצמת קונפליקט כללית, עוצמת קונפליקט רגשי, עוצמת קונפליקט קוגניטיבי ועוצמת קונפליקט התנהגותי.

שאלון תמיכה חברתית ומשפחתית של הנטייה המינית

כדי לבחון את רמת התמיכה החברתית והמשפחתית של משתתפי המחקר השתמשנו בשאלון למדידת התמיכה המשפחתית והחברתית עם בני משפחה קרובה, משפחה רחבה, חברים דתיים וחברים שאינם דתיים (יוסף, 2013).

השאלון מורכב מעשר קטגוריות של בני משפחה (אימא, אבא, אחים, אחיות, משפחה רחבה) וחברים (חבר דתי טוב, חבר חילוני טוב, חברים דתיים, חברים חילונים וחברים ממקום העבודה). הנבדקים התבקשו לסמן מי מהדמויות יודעות על הנטייה המינית, ומה מידת הקבלה או אי הקבלה של הנטייה המינית. אם הדמויות אינן יודעות על הנטייה המינית התבקש הנבדק לצפות את מידת הקבלה על פי סולם בן תשע דרגות, כאשר 1 מציין "מידת הדחייה הרבה ביותר מצידם כלפיך" ו-9 מציין את מידת הקבלה הרבה ביותר מצידם. המשתתף התבקש לסמן "לא רלוונטי" כלפי דמויות שאינן קיימות בחייו. מתוך שאלון זה נוצרו שני משתנים – ממוצע של מידת הקבלה או הדחייה של הנבדק בקרב משפחה או חברים.

בבדיקת מהימנות עבור תמיכה בשאלון זה נמצא מדד אלפא קרוניך של 0.89 המעיד על מהימנות שאלון גבוהה.

שאלון מידת דתיות

כדי לבדוק את רמת הדתיות של משתתפי המחקר השתמשנו בשאלון זהות דתית (פישרמן 2002). שאלון זה בודק את רמת ההתנהגות הדתית של מתבגרים דתיים באמצעות דיווח עצמי והוא מכיל עשרה היגדים. כמה מההיגדים מנוסחים בדרך חיובית לעניין קיום הנהגות דתיות, לדוגמה: "אני מניח תפילין כל יום"; וכמה מהם מנוסחים בדרך הימנעותית לעניין הנהגות דתיות, לדוגמה: "לא רואה טלוויזיה בשבת". ההיגדים נוגעים הן לעניינים שקשורים למערכת היחסים של אדם עם הזולת הן בעניינים הקשורים למערכת היחסים של האדם עם האל. המשתתפים ענו על היגדים בסולם בן חמש דרגות, כאשר 1 מציין אף פעם ו-5 מציין תמיד.

בבדיקת מהימנות שאלון זה נמצא מדד אלפא קרוניך של 0.86 המעיד על מהימנות שאלון גבוהה.

הליך המחקר

השאלונים הועברו בחודשים יוני-יולי 2019 בקבוצות של הומוסקסואלים דתיים בפייסבוק, באמצעות מכרים הומוסקסואליים לחבריהם בווטסאפ ובאמצעות עזרה של מנהלי קבוצות של הומוסקסואלים דתיים במרשתת.

לא הייתה הגבלת זמן למילוי השאלון והנבדקים יכלו למלאו בזמן שמתאים להם. השאלון היה אנונימי לחלוטין; מידע זה הודגש בפתיחה לשאלון, כדי להבטיח אמינות לתשובות שיינתנו לשאלון. איסוף הנתונים נעשה באמצעות תוכנת גוגל פורמס (Google Forms) והתוצאות רוכזו בטבלת אקסל לצורך העברתן לניתוח.

ממצאים

תחילה יוצגו נתונים תיאוריים של המשתנים שנבדקו במחקר ולאחר מכן תוצג בדיקת השערות.

לוח 1: ממוצע וסטיית תקן של משתני המחקר (n=40)

תמיכה חברתית	תמיכה משפחתית	מידת דתיות	עוצמת קונפליקט התנהגותי	עוצמת קונפליקט קוגניטיבי	עוצמת קונפליקט רגשי	עוצמת קונפליקט	ממוצע
32.4	29.1	3.1	2.84	2.73	2.59	2.7	ממוצע
12.11	10.11	1	0.12	1.2	1.07	1.02	סטיית תקן

לצורך בדיקת השערות המחקר להלן לוח מתאמים בין משתני המחקר.

מתאמים בין משתני המחקר

ראשית אציג מתאמים בין המשתנים הבלתי תלויים ובין עצמם, לאחר מכן בין המשתנים התלויים ובין עצמם ולבסוף בין המשתנים התלויים ובין המשתנים הבלתי תלויים.

לוח 2: מתאמים בין המשתנים הבלתי תלויים ובין עצמם

תמיכה משפחתית	תמיכה חברתית	מידת דתיות	מידת דתיות
0.06	0.31	1.00	מידת דתיות
0.54**	1.00		תמיכה חברתית
1.00			תמיכה משפחתית

n=40 p<.05* p<.01** (חד־זנבי)

מהטבלה עולה כי המשתנים תמיכה חברתית ותמיכה משפחתית הם בעלי מתאם חיובי חזק ומובהק, וכי אין קשרים מובהקים בין תמיכה משפחתית או חברתית למידת דתיות.

לוח 3: מתאמים בין המשתנים התלויים ובין עצמם

עוצמת קונפליקט התנהגותי	עוצמת קונפליקט קוגניטיבי	עוצמת קונפליקט רגשי	עוצמת קונפליקט כללי	עוצמת קונפליקט כללי
0.86**	0.89**	0.91**	1	עוצמת קונפליקט כללי
0.68**	0.77**	1		עוצמת קונפליקט רגשי
0.61**	1			עוצמת קונפליקט קוגניטיבי
1				עוצמת קונפליקט התנהגותי

n=40 p<.05* p<.01** (חד־זנבי)

אפשר לראות בטבלת המתאמים כי קיימים מתאמים חיוביים וגבוהים בין שלושת סוגי הקונפליקטים, המעידים על מבנה תאורטי משותף ועל הבחנה מעטה ביניהם.

לוח 4: מתאמים בין המשתנים התלויים ובין המשתנים הבלתי תלויים

תמיכה כללית	תמיכה חברתית	תמיכה משפחתית	מידת דתיות	
-0.58**	-0.48**	-0.52**	0.26*	עוצמת קונפליקט כללי
-0.61**	-0.47**	-0.58**	0.32*	עוצמת קונפליקט רגשי
-0.47**	-0.40**	-0.39**	0.12	עוצמת קונפליקט קוגניטיבי
-0.47**	-0.40**	-0.38**	0.22	עוצמת קונפליקט התנהגותי

n=40 $p < .05$ * $p < .01$ **

בדיקת השערה ראשונה

ההשערה הראשונה עוסקת בקשר שבין עוצמת הקונפליקט למידת הדתיות. בבחינת הקשר נמצא מתאם פירסון חיובי ומובהק ($r=.26^*$), כך שאפשר לומר כי ככל שרמת הדתיות גבוהה יותר כך עוצמת הקונפליקט גבוהה יותר. ההשערה אוששה. בבדיקה לפי סוגי קונפליקט נמצאה מגמה דומה; נמצא קשר חיובי מובהק בין עוצמת הקונפליקט הרגשי למידת הדתיות ($r=.32^*$), בשאר סוגי הקונפליקט נמצא קשר חיובי אך לא מובהק.

בדיקת השערה שנייה

ההשערה השנייה עוסקת בקשר שבין עוצמת הקונפליקט לתמיכה משפחתית וחברתית. בבחינת הקשר נמצא מתאם פירסון שלילי ומובהק בין תמיכה משפחתית לעוצמת הקונפליקט ($r=-.52^{**}$). גם בבחינת הקשר בין תמיכה חברתית לעוצמת קונפליקט נמצא מתאם שלילי ומובהק ($r=-.45^{**}$), כך שאפשר לומר כי ככל שהתמיכה המשפחתית והחברתית גבוהות יותר כך עוצמת הקונפליקט נמוכה יותר. ההשערה אוששה. מגמה דומה נמצאה בבחינת הקשרים של תמיכה משפחתית וחברתית עם שלושת סוגי עוצמת הקונפליקט.

לצורך העמקת ההבנה לעניין התמיכה, להלן לוח המציג את הקשרים בין עוצמת הקונפליקט הכללי לסוגים רבים של תמיכה משפחתית או חברתית:

לוח 5: מתאמים בין עוצמת הקונפליקט לסוגי התמיכה המשפחתית

תמיכה – אימא	תמיכה – אבא	תמיכה – אח	תמיכה אחות	תמיכה – משפחה מורחבת	
-0.46**	-0.43**	-0.28*	-0.60**	-0.56**	עוצמת קונפליקט

n=40 p<.05* p<.01** (חד־זנב)

אפשר לראות כי הקשר השלילי והמובהק בין תמיכה משפחתית לבין עוצמת הקונפליקט נמצא במקורות תמיכה מסוימים במשפחה. מעניין לציין את ההבדל המובהק ($z=-2.13$, $p<.05$) שנמצא בין הקשר של תמיכת אח ועוצמת הקונפליקט לתמיכת אחות ועוצמת הקונפליקט, להמשך מחקר.

לוח 6: מתאמים בין עוצמת הקונפליקט לסוגי התמיכה החברתית

תמיכה – חבר דתי טוב	תמיכה – חבר חילוני טוב	תמיכה – חברים דתיים	תמיכה – חברים חילונים	חברים במקום העבודה	
-0.27*	-0.38*	-0.38*	-0.24	-0.40*	עוצמת קונפליקט

n=40 p<.05* p<.01** (חד־זנב)

אפשר לראות כי הקשר השלילי והמובהק בין תמיכה חברתית לעוצמת הקונפליקט נמצא במקורות תמיכה חברתיים מגוונים.

לצורך העמקת ההבנה לעניין ניבוי עוצמת הקונפליקט באמצעות זהות דתית ותמיכה חברתית ומשפחתית, נערך ניתוח רגרסיה מרובה בשיטת ENTER. תמיכה חברתית ומשפחתית אוחדו ליצירת משתנה תמיכה כללית עקב המתאם הגבוה ביניהן ($r=.54$, $p<.01$) וסכנת הקורלינאריות.

לוח 7: תוצאות ניתוח רגרסיה עבור עוצמת קונפליקט

מנבאים	עוצמת קונפליקט
זהות דתית	0.35**
תמיכה משפחתית וחברתית	-0.65**
R ²	0.45**

הערה: הערכים בטבלה הם מקדמי בטא (β) סטנדרטיים. *p<.05 ; ** p<.01

אחוז השונות של עוצמת קונפליקט באמצעות שני המשתנים ($R^2=.39$) נמצא מובהק, $F(2,36)=14.89$, $p<.001$. נמצא כי התרומה הייחודית של תמיכה משפחתית וחברתית

הייתה הגבוהה ביותר, ואחריה זהות דתית. אפשר לומר כי תמיכה משפחתית וחברתית תורמות במיוחד להפחתת עוצמת הקונפליקט בין הזהויות השונות זו מזו. לצורך בחינת ניבוי סוגי עוצמת הקונפליקט – קוגניטיבי, רגשי והתנהגותי באמצעות זהות דתית ותמיכה חברתית ומשפחתית נערכו ניתוחי רגרסיה מרובה בשיטת ENTER. להלן תוצאות הניתוחים:

לוח 8: תוצאות ניתוח רגרסיה עבור סוגי עוצמת קונפליקט

מנבאים	קונפליקט קוגניטיבי	קונפליקט רגשי	קונפליקט התנהגותי
זהות דתית	0.20	0.44**	0.30*
תמיכה משפחתית וחברתית	-0.51**	-0.70**	-0.52**
R2	0.26*	0.56**	0.30**

הערה: הערכים בטבלה הם מקדמי בטא (β) סטנדרטיים. *p<0.05 ; ** p<0.01

אחוז השונות של עוצמת קונפליקט קוגניטיבי באמצעות שני המשתנים (R2=.26) נמצא מובהק, $F(2,36)=6.32, p<.01$; אחוז השונות של עוצמת קונפליקט רגשי באמצעות שני המשתנים (R2=.56) נמצא מובהק, $F(2,36)=23.11, p<.01$; אחוז השונות של עוצמת קונפליקט התנהגותי באמצעות שני המשתנים (R2=.30) נמצא מובהק, $p<.01, F(2,36)=7.82$. בשלושת סוגי הקונפליקט נמצא כי התרומה הייחודית של תמיכה משפחתית וחברתית הייתה הגבוהה ביותר, ואחריה זהות דתית. אפשר לומר כי תמיכה משפחתית וחברתית קשורות במיוחד להפחתת עוצמת הקונפליקט, אם כי נראה כי תמיכה משפחתית וחברתית תורמות במיוחד להפחתת הקונפליקט הרגשי ($\beta=-0.70$).

בדיקת השערה שלישית

ההשערה השלישית עסקה בבדיקת הקשר בין תמיכה משפחתית לעוצמת הקונפליקט על פי מידת דתיות. לצורך בדיקה זו חולק משתנה מידת הדתיות לשתי רמות – נבדקים בעלי מידת דתיות גבוהה (בין הערכים 3–5) ונבדקים בעלי מידת דתיות נמוכה (מתחת לערך 3), ונבדק המתאם בין תמיכה משפחתית וחברתית לעוצמת הקונפליקט. המתאמים מוצגים בלוח 3.

לוח 9: הקשר בין תמיכה משפחתית וחברתית לעוצמת הקונפליקט

רמת דתיות נמוכה (n=20)	תמיכה משפחתית	תמיכה חברתית
עוצמת הקונפליקט	-0.73**	-0.42**

**p<.01 *p<.05 (חד־זנבי)

תמיכה חברתית	תמיכה משפחתית	רמת דתיות גבוהה (n=20)
-.50*	-.29**	עוצמת הקונפליקט

(חד-זנבי) $p < .01^{**}$ $p < .05^*$

אפשר לראות כי הקשר בין עוצמת הקונפליקט לתמיכה משפחתית וחברתית הוא שלילי גם בחלוקה למידת דתיות נמוכה או גבוהה – ככל שהתמיכה גבוהה יותר כך עוצמת הקונפליקט נמוכה יותר. עם זאת, נראה שכאשר מידת הדתיות נמוכה הקשר בין תמיכה משפחתית לעוצמת הקונפליקט בולט וגבוה במיוחד ($r = -0.72^{**}$) גם לעניין הקשר עם התמיכה החברתית וגם לעניין הקשרים שנמצאו ברמת דתיות גבוהה, ואילו ברמת דתיות גבוהה התמיכה החברתית היא הבולטת יותר ($r = -0.50^*$).

התקבל הבדל מובהק ($z = -2.40$, $p < .01$) בין הקשר של תמיכה משפחתית ועוצמת הקונפליקט לקשר של תמיכה חברתית ועוצמת הקונפליקט, כך שנראה כי אצל בעלי רמת דתיות נמוכה תמיכה משפחתית נמצאת בקשר חזק יותר במידה ניכרת לעוצמת קונפליקט נמוכה יותר. אצל בעלי רמת דתיות גבוהה לא נמצא הבדל מובהק בין עוצמת שני המתאמים.

דיון

המחקר הנוכחי מתמקד בהבנת הקונפליקטים של הומוסקסואלים דתיים. המחקר בדק את השפעתה של רמת הדתיות על עוצמת הקונפליקט, האם תמיכה חברתית ותמיכה משפחתית משפיעות על עוצמת הקונפליקט שחשים הומוסקסואלים דתיים והאם התמיכות עשויות למתן את השפעתה של רמת הדתיות על עוצמת הקונפליקט.

ראינו לנכון לחקור את הנושא בשל העיסוק ההולך וגובר של הקהילה הדתית ביחסה כלפי הומוסקסואליות, וגם בשל הביקורת המוטחת בקהילה הדתית ובמנהיגיה בשל עמדותיהם השוללות את הלגיטימציה להומוסקסואליות. היות שישנם הומוסקסואלים המעוניינים להישאר חלק מהקהילה הדתית, יש חשיבות להבנת העולם הפנימי שלהם. הקול התקשורתי הרגיל מביא לרוב הוגי דעות, פוליטיקאים ואנשי ציבור דתיים המביעים התנגדות להומוסקסואליות והוא מעמת אותם עם דעות ליברליות יותר, אך הקול של ההומוסקסואלים הדתיים נעדר ברובו מהשיח. על כן ראינו חשיבות לבחון את העמדות העצמיות של ההומוסקסואלים הדתיים בנושא.

הדיון יעסוק במידת הדתיות והשפעתה על הקונפליקט ובתמיכה החברתית והמשפחתית והשפעתן על הקונפליקט.

נמצא כי ככל שמידת הדתיות נמוכה יותר כך מידת הקונפליקט בין זהות מינית לזהות דתית נמוכה יותר ולהפך. ממצא זה מאשש את ההשערה הראשונה. ממצא זה חוזר על עצמו גם בבדיקת סוגי קונפליקט. נתון זה תומך במחקרים קודמים שנעשו בנושא, כאשר תחושת המתח שבין שתי הזהויות, זו הדתית וזו האישיותית, היא בלתי נסבלת. נוסף על הקונפליקטים הרגילים שקיימים אצל הומוסקסואלים, הזהות הדתית מוסיפה ממד אחר המעצים את הקונפליקט (זבולון, 2015; קוליק וחדד, 2012; קורן, 2003). נתון זה מחזק

את החשיבות של העיסוק בנושא ואת ההכרח למצוא דרכים למתן את הקונפליקט, וזאת מתוך דאגה לבריאותם הנפשית של הומוסקסואלים בחברה הדתית.

נמצא כי ככל שמידת התמיכה המשפחתית והחברתית גבוהה יותר כך מידת הקונפליקט נמוכה יותר. מגמה דומה נמצאה גם בחלוקה לסוגי קונפליקט. ממצא זה מאשש את ההשערה השנייה. ממצא זה תומך בחלקו בממצאים של מחקרים קודמים שהראו כי תמיכה משפחתית מההורים ממתנת את הקונפליקט (מינצר, 1998; שבידל, 2006). עם זאת, לעומת מחקרים אלו שמצאו כי תמיכה הורית היא בעלת משמעות, ממצאי המחקר הנוכחי מלמדים גם על חשיבותה של התמיכה המשפחתית הרחבה מצד בני משפחה אחרים. כמו כן נבדק גם הקשר בין עוצמת הקונפליקט לתמיכה חברתית ונמצא כי ככל שמידת התמיכה החברתית גבוהה יותר, כך מידת הקונפליקט נמוכה יותר. ממצא זה אינו עולה בהתאמה לממצאים שנמצאו בספרות בדבר השפעה נמוכה של התמיכה החברתית על רווחתם הנפשית של הומוסקסואלים דתיים (קוליק וחדד, 2012; שבידל, 2006). הסיבה שנמצאה במחקרים אלו בדבר הפער במשמעות התמיכה החברתית על אוכלוסיית ההומוסקסואלים הדתיים לעומת משמעות התמיכה החברתית על הומוסקסואלים חילוניים הייתה קשורה לעוצמת הקונפליקט לעומת משמעות משאבי התמיכה. ראוי לשער כי התמורות שחלו בחברה הדתית ובהכרה בקיומה של הומוסקסואליות בחברה זו (שרלו, 2019) חשובות גם לעניין משמעות התמיכה החברתית.

עוצמת הקונפליקט ממותנת בעזרת תמיכה משפחתית וחברתית הן בפעמים שבהן רמת הדתיות גבוהה הן בפעמים שבהן היא נמוכה. עם זאת, נמצאו הבדלים בין משמעות התמיכה המשפחתית והתמיכה החברתית לעניין מידת הדתיות. נמצא כי כאשר מידת הדתיות הייתה גבוהה, התמיכה החברתית משמעותית יותר לעניין מיתון הקונפליקט, ואילו כאשר רמת הדתיות הייתה נמוכה, התמיכה המשפחתית משמעותית יותר לעניין מיתון הקונפליקט. ההשערה השלישית הניחה כי תמיכה משפחתית תמתן את עוצמת הקונפליקט גם לעומת רמת דתיות גבוהה, ואילו הממצא הנוכחי מלמד על השפעה גדולה יותר של התמיכה החברתית על עוצמת הקונפליקט בקרב הומוסקסואלים בעלי רמה דתית גבוהה. המחקר הנוכחי מצא כי התמיכה המשפחתית ניכרת יותר בקרב הומוסקסואלים בעלי רמה דתית נמוכה. ממצאים אלו תומכים בחלקם במחקרים קודמים (מינצר, 1998), שבהם נמצא כי תמיכה משפחתית ממתנת את הקונפליקט אצל הומוסקסואלים דתיים. ההבדל המעניין בין אופי התמיכה בהתחשב ברמת הדתיות נתמך חלקית גם הוא במחקרים קודמים ששללו את השפעת התמיכה החברתית על הקונפליקטים של הומוסקסואלים דתיים (קוליק וחדד, 2012; שבידל, 2006). הממצאים הנוכחים שופכים אור על ההיבט הזה. כפי שנמצא גם במחקר זה וגם במחקרים קודמים כמפורט לעיל, מידת הדתיות היא מרכיב חשוב ביותר בקשר של עוצמת הקונפליקט. התבקש כי תמיכה משפחתית, שהעוצמה שלה והמשמעות שלה חזקות בהרבה ממשאב התמיכה החברתית (פרדס ואחרים, 2011), תסייע במיתון המתח הקיים בין הזהויות השונות המתגעשות זו עם זו לפחות באותה המידה של תמיכה חברתית, במיוחד על פי מחקרים קודמים נוספים (זבולון, 2015; קוליק וחדד, 2012), שמצאו כי אצל הומוסקסואלים דתיים השפעת התמיכה החברתית פחותה מזו של תמיכה דומה אצל הומוסקסואלים חילוניים. עם זאת, לא ברור מדוע יש הבדל כזה בקשרים שבין עוצמת הקונפליקט למידת התמיכה המשפחתית או החברתית ברמות דתיות למיניהן. מחקר אחר יידרש בתחום כדי להבין זאת.

לאחר הדיון בממצאים שהתקבלו מכל השערה, נבחן את חוויית ההומוסקסואליות בחברה הדתית על פי הקשרים המגוונים שנמצאו במחקר.

להיות הומוסקסואל דתי

ניסוח הכותרת לתת-הפרק הנוכחי ממצה חלק מהותי מן הקונפליקט. הייתכן הומוסקסואל דתי? הייתכן דתי שהוא הומוסקסואל? עד לפני שנים לא רבות התשובה שכל אדם דתי היה עונה על כך, כולל דתיים ליברלים, הייתה שלילית (למשל שרלו, 2019). האוקסימורון הכלול בביטוי הומוסקסואל דתי מביע את הקונפליקט: אדם ששוכנות בקרבו שתי זהויות, שתייהן טבועות בו, זהות דתית וזהות מינית המנסות לשכון יחדיו. הקונפליקט מועצם עוד יותר מתוקף החברה ששייך אליה ההומוסקסואל הדתי, שכן אין ביכולתו של האדם לנתק את עצמו מתוך ההקשרים החברתיים והתרבותיים שבהם הוא חי. החברה הדתית, בתור חברה שערכי המשפחה המסורתית נמצאים בה במקום מושגת ויסודי כל כך, איננה מסוגלת לאפשר פריצה של המסגרת הזאת בהקשרים מיניים או מבניים.

מבט מכולל על ממצאי המחקר מגלה כי ככל שמידת הדתיות גבוהה יותר, כך עוצמת הקונפליקט גדולה יותר, ובד בבד ככל שרשת התמיכה של ההומוסקסואל הדתי גדולה יותר, הן בממד התמיכה החברתית הן בממד התמיכה המשפחתית, כך עוצמת הקונפליקט פוחתת. במבט כללי, ממצא זה עומד בהלימה למשמעות הקונפליקט.

אופי התמיכה נמצא שונה בין הומוסקסואלים בעלי רמה דתית גבוהה שנתמכו במידה ניכרת באמצעות רשת התמיכה החברתית לעומת הומוסקסואלים בעלי רמה דתית נמוכה אשר עבורם דווקא התמיכה המשפחתית נמצאה מהותית יותר. ממצא זה לא הוסבר עד תום ויש להוסיף ולחקור בנושא. התמיכה המשפחתית בהומוסקסואל דורשת התמודדות של המשפחה עם הקונפליקט הדתי המעצים את התחושות הכלליות של משפחות של הומוסקסואלים. אם הורים רבים של הומוסקסואלים מתאכזבים מהעובדה שבנם לא יקים משפחה מסורתית, הרי שבמשפחה דתית יש לכך משמעות גדולה יותר, ועל כן ככל שהעמדות המסורתיות הדתיות והשמרניות חזקות יותר, כך התמיכה פחותה יותר. ממצא זה תומך בממצאים קודמים המלמדים כי ככל שהרמה הדתית של ההומוסקסואל גבוהה יותר כך רמת תחושת הבדידות גדולה יותר (זבולון, 2015). מינצר (1998) ושביידל (2006) מצאו כי יש משמעות גדולה יותר לתמיכה המשפחתית מצד ההורים מאשר לתמיכה משפחתית כללית יותר. מכיוון שהתמיכה מצד ההורים מבטאת קבלה של ההומוסקסואל למרות הציפיות ההוריות המבטאות את הציפיות החברתיות של הקהילה, הרי שהתמיכה מספקת משאב חשוב להתמודדות של ההומוסקסואל עם הקונפליקט.

סיכום

מחקר זה ניסה לשפוך אור על חוויית ההומוסקסואליות בחברה הדתית, בהתחשב ברמת הדתיות, בעוצמת הקונפליקט ובתמיכה המשפחתית והחברתית. הומוסקסואלים בחברה הדתית חווים רמה גבוהה של מצבי דחק רגשיים וחווים קונפליקט במתח שבין הזהות הדתית לזהות המינית שלהם. הסתירה המבנית בין שתי הזהויות האלה מעוררת קונפליקט אצל הומוסקסואלים דתיים. נראה כי תמיכה משפחתית וחברתית ממתנות את תחושת הקונפליקט.

משמעות המחקר לשדה הייעוץ החינוכי

מדיניות משרד החינוך לעניין ההתערבות הרצויה של צוות בתי הספר בשאלת הלהט"בים השתנתה במשך השנים. בשנות התשעים של המאה הקודמת השיח התמקד בסוגיית מחלת האיידס; בשנים האחרונות משרד החינוך משתף פעולה עם ארגוני נוער להט"בי לפיתוח תוכניות למניעת הומופוביה. עם זאת, המחקרים מראים כי תלמידים להט"בים עדיין סובלים מאפליה, מביוש ומהדרה ולא חווים את מסגרת בית הספר בתור מסגרת תומכת דיה (לבקוביץ ולקח, 2019).

הייעוץ החינוכי נדרש לעסוק בכל הקשור לרווחה הנפשית של באי בית הספר, ולפי גישות מסוימות עליו לעסוק גם בתור סוכן שינוי בכל הקשור לאוכלוסיות מודרות ומוחלשות (Erhard & Sinai, 2012). מחקרים שעסקו בפעולות האפשריות של הייעוץ החינוכי בבתי ספר כללו מגוון רב של פעולות: הכשרת היועצים החינוכיים כבר בתהליך הכשרתם לתפקיד באמצעות בירור העמדות האישיות שלהם לעניין להט"בים, כדי שיוכלו לנטרל את ההטיות האישיות שלהם בבואם לסייע לתלמיד; פעולות בית ספריות להנמכת ההומופוביה במפגשים של תלמידים להט"בים עם כאלו שאינם להט"בים, בנוכחות מוגברת של אנשי צוות שהתלמידים מודעים לתמיכתם בלהט"בים; סיוע להורים של תלמידים להט"בים בקבלת ייעוץ והכוונה לעניין נטייתם המינית של ילדיהם ולמשמעויות שלה ועוד (לבקוביץ ולקח, 2019). במחקר שנערך לאחרונה נמצא אחוז גבוה של פונים למקורות עזרה פורמליים, בהם היועץ החינוכי, בעת תהליך היציאה מהארון, ממצא המדגיש עוד יותר את חשיבות ההכשרה בנושא ליועצים חינוכיים (כהן וטר, 2020).

כאשר מתבוננים בכל ההמלצות האלה בקשר לבתי ספר דתיים, אנו נוכחים לדעת כי רובן כלל לא רלוונטיות. על פי רוב כמעט מוחלט, לא ימצאו בבתי ספר דתיים תלמידים להט"בים שיצהירו על זהותם המינית. במובן הזה, בבתי ספר דתיים להט"בים נמצאים בארון והסבל שלהם הוא פחות חברתי ויותר תוך-אישי. אם כן, הסיוע שעל הייעוץ החינוכי לתת לתלמידים אלו צריך להיות בראש ובראשונה תמיכה בסבל הרב שגורם הקונפליקט הכפול של "ארון בתוך ארון", הומוסקסואליות בתוך מציאות דתית. כמו כן יש להביא בחשבון כי במחקרם של פורר עילם וטר (2016), שבדקו עמדות של יועצות כלפי תלמידים הומוסקסואלים ותלמידות לסביות נמצא כי יועצות בבתי ספר ממלכתיים-דתיים מדווחות על יחס שלילי ועל פחות ידע על תלמידים אלו. פישרמן (Fisherman, 2019) טוען כי יש מחנכים המאמינים שהתעלמות מנטייה מינית תסייע למתבגר לפתח רווחה נפשית, וכי דיון פתוח וגלוי בשאלת נטיותיהם המיניות והמתח בינם ובין דתיותם יסכן את רווחתם הרגשית; אך ההפך הוא הנכון: דיון פתוח יכול לעזור למתבגרים לנווט בין נטייתם המינית לזהותם הדתית ומתוך כך לשפר את רווחתם הרגשית, וחיוני לדון גם בקונפליקט בין דתיות לנטייה מינית עם מתבגרים ומבוגרים צעירים. לדעתנו, הדיון בסכסוך כשהוא לעצמו יכול לעזור להם לקבל את עצמם ולשפר את רווחתם הרגשית (Fisherman, 2019). כבר בשנת 1997 פרסמו ולולסקי ווינשטין מסמך הנחיות שהציע תגובה ראשונית למחנך, לרב או ליועץ לפנייה של צעיר המתמודד עם נטייה הומוסקסואלית והעקרונות כוללים הימנעות מנוק בשל תגובה לא מותאמת, התמקדות ברגשות הבושה והאשמה, הדגשת ההבדל בין נטייה מינית לפעילות מינית על פי ההלכה, וכן הרגעה ועידוד פנייה להמשך טיפול.

מבט רחב על התמורות שחלו בחברה הדתית מלמד כי מרבית הרבנים, גם אלו ששייכים לזרם השמרני יותר, יכולים להסכים עם העקרונות האלה ולהמליץ ליועצים בבתי ספר דתיים לפעול על פיהם. מחקר זה מצא כי עוצמת הקונפליקט הגבוהה אצל הומוסקסואלים דתיים היא משתנה חשוב ביותר בחוויה ההומוסקסואלית, וכי תמיכה משפחתית וחברתית נמצאו מהותיות באשר למיתון הקונפליקט, כך שעל יועצים ויועצות חינוכיים הנמצאים בקשר עם נער בעל זהות דתית וזהות מינית הומוסקסואלית לעשות כל שביכולתם כדי לאפשר גורמי תמיכה שימתנו את עוצמת הקונפליקט. מחקר זה מורה כי הומוסקסואלים בעלי רמה דתית גבוהה סובלים מרמה גבוהה יותר של הקונפליקט ולכן יש חשיבות מרובה להבנה של היועצים והיועצות החינוכיים במוסדות הלימוד בשאלת עוצמת הקונפליקט והקושי בנשיאתו. עירוב מושכל של דמות סמכות רבנית בידי היועצים עשויה במקרים מסוימים להקל על הנטל; אם עמדותיה הערכיות של הדמות לא יקצינו את הקונפליקט, הן עשויות להקל אותו. דוגמה לתגובה רבנית מכילה אפשר למצוא בדבריהם של הרבנים שרלו, נויברט ונבון (נבון, 2015; נויברט, 2015; שרלו, 2017).

מגבלות המחקר

מחקר זה חקר חלק מאוכלוסיית ההומוסקסואלים הדתיים בארץ. היות שאיסוף המשתתפים במחקר היה בדגימת נוחות, הרי שיש להביא בחשבון קושי בהכללת הממצאים על כלל האוכלוסייה של ההומוסקסואלים הדתיים. מגבלה נוספת במחקר זה היא מספרם הקטן של הנשאלים בגלל קושי רב לאתר את המשתתפים. במחקר הזה לא נבחן גיל המשתתפים, דבר שיכול גם הוא להיות משתנה משמעותי למידת הקונפליקט ומשמעותו.

המלצות למחקרי המשך

יש לבחון את עוצמת הקונפליקט והתמיכה המשפחתית שנבדקו במחקר זה גם באמצעות מחקר איכותני שייתן תמונת מבט מעמיקה להבנת הקונפליקט, אופיו ומשמעותו אצל הומוסקסואלים דתיים. כמו כן מתבקש לבדוק ולחפש אילו גורמים נוספים מלבד תמיכה משפחתית וחברתית עשויים למתן את עוצמת הקונפליקט.

ביהדות האורתודוקסית המסורתית לא תיתכן קבלה והכלה של חיים הומוסקסואליים ושל משפחות הומוסקסואליות; אך כבר היום נשמעת תביעה לשנות את היחס שמקבלים אנשים וזוגות אלו.

החינוך לערכים של שוויון, קבלת האחר וזכותו של אדם להיות מי שנברא אינם בהלימה עם ערכי היהדות השמרנית שהשיח שלה נוטה יותר לחובת האדם לחיות את חייו על פי ציווי האל. עם זאת, החיים במאה העשרים ואחת והערכים שהחברה המערבית מביאה עימה אינם פוסחים על הקהילות המסורתיות, ועל כן ההתנגשות בין תפיסות החיים והערכים האלה מאתגרת חברה שמרנית מסורתית אשר חלק מההוויה שלה הוא במרקם חברתי אחיד באורח החיים על פי הלכות הדת. קבלת האחר השונה בנטייתו המינית מהמקובל בחברה המסורתית בתור הנורמה המוסכמת נותנת מענה לערכים חשובים ככבוד האדם והשוויון, שהרי גם על ערכים אלו מבוססת הזהות הקבוצתית. על כן חשיפה להרגשתם ולתפיסותיהם של ההומוסקסואלים הדתיים מאפשרת ראשיתה של הכרה שתאפשר שייכות וחיבור אל החברה והקהילה הדתית במקום ריחוק וניתוק מוחלט ממנה.

רשימת מקורות

- אדמקר, יי (2017, 13 בספטמבר). אחרי שהותקף על חתונת אחיינו ההומו: ח"כ גואטה מש"ס התפטר מהכנסת. **וואלה**. <https://news.walla.co.il/item/3096719>
- אליצור, א', טיאנו, ש', מוניץ, ח' ונוימן, מ' (2016). **פרקים נבחרים בפסיכיאטריה** (מהדורה שישית). דיונון.
- אנגלנדר, י' ושגיא, א' (2013). **גוף ומיניות בשיח הציוני דתי החדש**. מכון שלום הרטמן.
- אפלטון. (1929). **המשתה** (ש' טשרניחובסקי, מתרגם). <https://bybe.benyehuda.org/read/11462>
- בארט, ע' ובן ארי, ע' (2017). השתקפותם של מאפייני "החרדיות המודרנית" בראי תופעת הגירושין. **תרבות דמוקרטית**, 17, 87–108.
- ברעמי, א' (2010). "להיות תלמיד גאה": החוויה הבית-ספרית של תלמידים בעלי נטיות **חדמיניות** [עבודת מוסמך]. אוניברסיטת תל אביב.
- בר יוסף, ח' ואזרחי, י' (ח"ת). **התנהגות אובדנית בקרב בני נוער להט"ב**. <https://path-to-life.org/wp-content/uploads/pdfile.pdf>
- ברוכין, א' (2014). **נכונות פניה לעזרה נפשית מקצועית בחברה החרדית** [עבודת מוסמך]. אוניברסיטת חיפה.
- גוטקינד, ע', קרייטלר, ש' ודלבר, ו' (2012). תפיסת התמיכה המשפחתית והשפעתה על תפיסת איכות החיים של הורים לילדים חולי סרטן, בהשוואה להורים מהאוכלוסיה הכללית. **ביטאון הסיעוד האונקולוגי בישראל**, 21(2), 4–12.
- וייס-שדה, ע' ושחר, ר' (2014). אימהות יחידנית – דתית וחילוניות: הדמיון והשוני – השוואה בין אימהות יחידניות דתיות וחילוניות בהיבטים סוציולוגיים ואישיותיים. **סוגיות חברתיות בישראל**, 17, 141–174.
- ולוולסקי, י"ב ווינטטין ד"ב (1997). יעוץ רוחני ראשוני לצעיר דתי בעל דחפים הומוסקסואליים. **אסיא, טו(ג-ד)**, 108–115.
- ורצברגר, ר' (2002). **מספר היבטים בגישת היהדות, הנצרות והאיסלאם לתופעת ההומוסקסואליות**. הכנסת – מרכז מחקר ומידע. <https://main.knesset.gov.il/activity/info/research/pages/incident.aspx?ver=2&rid=2521>
- זבולון, ע' (2015). **זהות דתית וזהות מינית הומוסקסואלית: הקונפליקט הזהותי, הבריאות הנפשית ודרכי ההתמודדות** [עבודת מוסמך]. אוניברסיטת חיפה.
- זק, א' (2019). **בין היצר ליוצר: נרטיבים של הומואים דתיים**. רסלינג.
- זק, א' ובן-ארי, ע' (2018). בין אשמה להשלמה בחוויית חייהם של הומואים דתיים הנשואים לאישה. **חברה ורווחה, לח(2)**, 341–368.
- טאוב, ת' (2014). **איכות חיים משפחתית בקרב משפחות המגדלות ילד עם נכות התפתחותית ביחס למשאבים של תמיכה משפחתית, חברתית, תמיכה משירותי מדינה, דת ורוחניות** [עבודת מוסמך]. האוניברסיטה העברית בירושלים.

- יוסף, יי (2013). **התמודדות דתית ובריאות נפשית בקרב הומואים יהודים דתיים בישראל** [עבודת מוסמך]. אוניברסיטת תל אביב.
- כהן, צ' וטטר, מ' (2020). מאפייני הפנייה לעזרה של מתבגרים וצעירים גאים כחלק מתהליך היציאה מהארון: מבט לאחור. **הייעוץ החינוכי, כב**, 55–74.
- לבקוביץ, ע' ולקח, א' (2019). לייצץ בגאווה: עבודתן של יועצות חינוכיות עם נוער להט"ב. **הייעוץ החינוכי, כא**, 231–257.
- לוביץ, ר' (2001). סלידה, סובלנות או מתירנות: יחס היהדות להומוסקסואליות. **דעות**, 11, 9–15.
- לוביץ, ר' (2010). לחתור כדי לא לטבוע: היחס להומוסקסואלים דתיים – האתגרים שלפנינו. **דעות**, 50, 14–18.
- לוינסון, ג' (2005, 12 בדצמבר). נוער הומו־לסבי בסיכון. **פסיכולוגיה עברית**.
<https://www.hebpsy.net/articles.asp?id=594>
- מינצר, א' (1998). **הקשר בין יציבות וסיפוק בקשרים קרובים לבין סגנון קירבה, זהות הומוסקסואלית ותמיכה חברתית אצל גברים הומוסקסואלים בישראל** [עבודת מוסמך]. האוניברסיטה העברית בירושלים.
- מינצר, א' (2010, 15 באוגוסט). הקשר בין יציבות וסיפוק בקשרים קרובים, לבין סגנון קירבה, זהות הומוסקסואלית ותמיכה חברתית, אצל גברים הומוסקסואליים בישראל. **פסיכולוגיה עברית**.
<https://www.hebpsy.net/articles.asp?id=2496>
- נבון, ח' (2013, 7 ביוני). אמפתיה אינה לגיטימציה. **שבת: מוסף מקור ראשון לתורה, הגות, ספרות ואמנות**. <https://musaf-shabbat.com/2013/06/07/> אמפתיה-אינה-לגיטימציה-חיים-נבון/
- נבון, ח' (2015, 8 במרץ). די להתנצל: מותר להתנגד לנישואים חד־מיניים. **מקור ראשון**.
<https://www.makorrishon.co.il/nrg/online/11/ART2/681/250.html>
- נויבירט, ר' (2015, 13 ביולי). אמפתיה ללא לגיטימציה. **מערכת שבת: מוסף מקור ראשון לתורה, הגות, ספרות ואומנות**. <https://musaf-shabbat.com/2015/07/13/> אמפתיה-ללא-לגיטימציה-רון-נויבירט/
- סתיו, ד' וסתיו, א' (2017). דיני ייחוד לבעלי נטייה חד־מינית. **צהר, מא**, 81–100.
- פוקו, מ' (1996). **תולדות המיניות I: הרצון לדעת** (ג' אש, מתרגם). הקיבוץ המאוחד. (המקור פורסם ב־1976)
- פורר עילם, א' וטטר, מ' (2016). עמדות של יועצות חינוכיות בישראל כלפי תלמידים/ות הומו־לסביים: מחקר חלוץ. **הייעוץ החינוכי, יט**, 219–255.
- פורת, מ' (2007). **פגיעות אישיות לדיכאון ותפקידי מין: ההשפעה של נטייה מינית** [עבודת מוסמך]. אוניברסיטת בר־גוריון.
- פישרמן, ש' (2002). גיבוש הזהות האמונית (עולם הערכים הדתי) על־ידי התלבטות, ערעור וחשיבה ביקורתית. בתוך נ' מסלובטי וי' עירם (עורכים), **חינוך לערכים**

בהקשרים הוראתיים מגוונים (עמ' 375–396). הוצאת רמות – אוניברסיטת תל־אביב.

פרדס, א', קובלסקי, ש' וכץ, א' (2011). ההורים כבסיס בטוח למתבגר בתהליך ה"יציאה מהארון" בראי תאוריית ההתקשרות. **מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית**, 33, 17–38.

קוליק, ל' וחדד, מ' (2012). הומופוביה מופנמת ותחושת לחץ בקרב משתתפים בקבוצות תמיכה להומוסקסואלים: חילונים מול חרדים. **חברה ורווחה**, 32(2), 209–236.

קורן, ע' (2003). **ארון בתוך ארון: סיפוריהם של הומוסקסואלים ולסביות דתיים** (י' גרינברג, עורך). משכל.

קורן, ע' (2013, 20 בינואר). הארון הזה מחניק מדי – התמודדותם של הומו־לסבים דתיים: סוגיות אישיות, הלכתיות, חברתיות וטיפוליות. **פסיכולוגיה עברית**. <https://www.hebpsy.net/articles.asp?id=2908>

קמה, ע' (2004). היבטים פסיכוחברתיים וסיפוק צרכי מתבגרים הומו־לסביים. **שפ"נט: אתר השירות הפסיכולוגי ייעוצי**. <https://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/Hitpatchut/Yeda.htm>

רבני בית הלל. (2016). הקהילה ואנשים בעלי נטייה חד מינית – מסמך עמדות ברוח ההלכה. **הלכה והכלה**, 11, 3–8. <https://www.beithillel.org.il/wp-content/uploads/2018/07/18926293-4112016.pdf>

רובינשטיין, ג' (1994). עמדות פסיכותרפיסטים בישראל כלפי מטופלים הומוסקסואלים. **מגמות, לו**, 38–48.

רובינשטיין, ג' (2011). מה באמת פרויד אמר על זה? טיפול דינאמי אפירמטיבי בהומו־סקסואלים ובביסקסואלים (חלק א'). **פסיכואקטואליה, אפריל**, 38–43.

שביידל, ז' (2006א). אח(ר)ים בקרבנו: על מקומם של דתיים הומו־לסביים בחברה הדתית. **אקדמות**, 17, 85–114.

שביידל, ז' (2006ב). **תמיכה חברתית ומשפחתית בהקשר התרבותי כגורמים לחשיפתם של גברים הומוסקסואלים בישראל** [עבודת מוסמך]. אוניברסיטת בר־אילן.

שביידל, ז' (2011). מתלבטים עם בחירה: דילמות ודרכי התמודדות של בני נוער הומוסקסואלים בציבור הציוני־דתי בישראל. **מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית**, 33, 123–136.

שנקמן, ג' ושמוטקין, ד' (2011). מרכיבי רווחה סובייקטיבית בקרב נוער ובוגרים צעירים הומו־לסבים: מחקר עם קבוצת השוואה הטרנסקסואלית. **מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית**, 33, 61–80.

שפר־שלו, א' (2014, 16 ביולי). הפרעות באכילה בקרב בני נוער הומוסקסואלים: סקירת ספרות. **בטיפולנט: הקהילה המקצועית**. https://www.betipulnet.co.il/particles/הפרעות_באכילה_בקר_בני_נוער_הומוסקסואלים_סקירת_ספרות

- שרלו, י' (2017, 7 בדצמבר). **הומוסקסואליות: השקפה הלכתית וגישות פסיכולוגיות** [וידאו]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=8wRk1mjQ0xg>
- שרלו, י' (2019, 23 באוקטובר). **מרחב הזהויות: האישית, הדתית והקהילתית בעולמו של ההומוסקסואל הדתי** [וידאו]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=3kn9zPvVpKM>
- American Psychological Association. (2012). Guidelines for psychological practice with lesbian, gay, and bisexual clients. *American Psychologist*, 67(1), 10–42. <https://doi.org/10.1037/a0024659>
- Avishai, O. (2020). Religious queer people beyond identity conflict: Lessons from orthodox LGBT Jews in Israel. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 59(2), 360–378. <https://doi.org/10.1111/jssr.12650>
- Beck, M. J. (2017). *Exploring the experiences of school counselor-administrator teams in their work with LGBT students: A phenomenological study* [Doctoral dissertation, University of Iowa]. <https://iro.uiowa.edu/esploro/outputs/doctoral/9983776917402771>
- Erhard, R. L., & Sinai, M. (2012). The school counselor in Israel: An agent of social justice? *International Journal for the Advancement of Counselling*, 34, 159–173. <https://doi.org/10.1007/s10447-012-9148-6>
- Fisherman, S. (2019). Body image and emotional well-being among religious young adults: Gays, straights, and ultra-Orthodox. In T. N. Ford & B. J. Glimps (Eds.), *#MeToo issues in religious-based institutions and organizations* (pp. 195–224). IGI Global.
- Flanders, S., Ladame, F., Carlsberg, A., Heymanns, P., Naziri, D., & Panitz, D. (2016). On the subject of homosexuality: What Freud said. *The International Journal of Psychoanalysis*, 97(3), 933–950. <https://doi.org/10.1111/1745-8315.12520>
- Hall, W. J. (2018). Psychosocial risk and protective factors for depression among lesbian, gay, bisexual, and queer youth: A systematic review. *Journal of Homosexuality*, 65(3), 263–316. <https://doi.org/10.1080/00918369.2017.1317467>
- Harper, K. (2011). *Slavery in the late Roman world, AD 275-425*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511973451>
- Heck, N. C., Flentje, A., & Cochran, B. N., (2011). Offsetting risks: High school gay straight alliances and lesbian, gay, bisexual, and transgender (LGBT) youth. *School Psychology Quarterly*, 26(2), 161–174. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0023226>

- Higa, D., Hoppe, M. J., Lindhorst, T., Mincer, S., Beadnell, B., Morrison, D. M., Wells, E. A., Todd, A., & Mounth, S. (2014). Negative and positive factors associated with the well-being of lesbian, gay, bisexual, transgender, queer, and questioning (LGBTQ) youth. *Youth & Society*, 46(5), 663–687. <https://doi.org/10.1177/0044118X12449630>
- Human Rights Campaign (2018). *2018 LGBTQ Youth Report*. <https://www.hrc.org/resources/2018-lgbtq-youth-report>
- Itzhaky, H., & Kissil, K. (2015). "It's a horrible sin. If they find out, I will not be able to stay": Orthodox Jewish gay men's experiences living in secrecy. *Journal of Homosexuality*, 62(5), 621–643. <https://doi.org/10.1080/00918369.2014.988532>
- King, M. (2011). The queer relationship between psychoanalysts and their gay and lesbian patients. *Psychoanalytic Psychotherapy*, 25(4), 308–318. <https://doi.org/10.1080/02668734.2011.627147>
- King, M., Semlyen, J., Tai, S. S., Killapsy, H., Osborn, D., Popelyuk, D., & Nazareth, I. (2008). A systematic review of mental disorder, suicide, and deliberate self-harm in lesbian, gay and bisexual people. *BMC Psychiatry*, 8, Article 70. <https://doi.org/10.1186/1471-244X-8-70>
- Mustanski, B., & Liu, R. T. (2013). A longitudinal study of predictors of suicide attempts among lesbian, gay, bisexual, and transgender youth. *Archives of Sexual Behavior*, 42(3), 437–448. <https://doi.org/10.1007/s10508-012-0013-9>
- Rivers, I., Gonzalez, C., Nodin, N., Peel, E., & Tyler, A. (2018). LGBT people and suicidality in youth: A qualitative study of perceptions of risk and protective circumstances. *Social Science & Medicine*, 212, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.06.040>
- Robinson, P. (2000). Freud and homosexuality. In P. Brooks & A. Woloch (Eds.), *Whose Freud?: The place of psychoanalysis in contemporary culture* (pp. 91–97). Yale University Press.
- Rothblum, E. D. (2000). "Somewhere in Des Moines or San Antonio": Historical perspectives on lesbian, gay, and bisexual mental health. In R. M. Perez, K. A. DeBord, & K. J. Bieschke (Eds.), *Handbook of counseling and psychotherapy with lesbian, gay, and bisexual clients* (pp. 57–79). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10339-003>
- Savin-Williams, R. C. (2005). *The new gay teenager*. Harvard University Press.
- Schmitz, R. M., & Tyler, K. A. (2018). The complexity of family reactions to identity among homeless and college lesbian, gay, bisexual, transgender, and

- queer young adults. *Archives of Sexual Behavior*, 47(4), 1195–1207. <https://doi.org/10.1007/s10508-017-1014-5>
- Schnoor, R. F. (2006). Being gay and Jewish: Negotiating intersecting identities. *Sociology of Religion*, 67(1), 43–60. <https://doi.org/10.1093/socrel/67.1.43>
- Shenkman, G., & Shmotkin, D. (2010). Mental health among Israeli homosexual adolescents and young adults. *Journal of Homosexuality*, 58(1), 97–116. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/00918369.2011.533630>
- Shilo, G., & Savaya, R. (2012). Mental health of lesbian, gay, and bisexual youth and young adults: Differential effects of age, gender, religiosity, and sexual orientation. *Journal of Research on Adolescence*, 22(2), 310–325. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2011.00772.x>
- Snapp, S. D., Watson, R. J., Russel, S. T., Diaz, R. M., & Ryan, C. (2015). Social support networks for LGBT young adults: Low cost strategies for positive adjustment. *Family Relations*, 64(3), 420–430. <https://doi.org/10.1111/fare.12124>
- Topper, A. R. (2017). *A Proposed suicide prevention intervention for LGBTQ youth: Addressing an unmet need* [Unpublished master's thesis]. University of Pittsburgh. <http://d-scholarship.pitt.edu/31234/>
- Varjas, K., Kiperman, S., & Meyers, J. (2016). Disclosure experiences of urban, ethnically diverse LGBT high school students: Implications for school personnel. *School Psychology Forum*, 10(1), 78–92.
- Wang, J., Plöderl, M., Hausermann, M., & Weiss, M. G. (2015). Understanding suicide attempts among gay men from their self-perceived causes. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 203(7), 499–506. <https://doi.org/10.1097/NMD.0000000000000319>
- Watson, R. J., Grossman, A. H., & Russell, S. T. (2019a). Sources of social support and mental health among LGB youth. *Youth & Society*, 51(1), 30–48. <https://doi.org/10.1177/0044118X16660110>
- Watson, R. J., Rose, H. A., Doull, M., Adjei, J., & Saewyc, E. (2019). Worsening perceptions of family connectedness and parent support for lesbian, gay, and bisexual adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 28(11), 3121–3131. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01489-3>
- Wilkinson, D. J., & Johnson, A. (2020). A systematic review of qualitative studies capturing the subjective experiences of gay and lesbian individuals of faith or religious affiliation. *Mental Health, Religion & Culture*, 23(1), 80–95. <https://doi.org/10.1080/13674676.2020.1724919>

נספח – שאלון המחקר

בס"ד

שאלון פרטים אישיים

אנא מלא את פרטיך האישיים או הקף בעיגול את התשובה המתאימה לך במקומות המיועדים לכך.

1. גיל (לפי יום הולדתך האחרון): _____
2. מקום מגורים: _____
3. השכלה: 1. תיכונית; 2. עליתכונית; 3. אקדמית; 4. ישיבתית
4. איך אתה מגדיר את עצמך מבחינת דתית: 1. דתי; 2. חרדילאומי; 3. דתי לשעבר; 4. מסורתי
5. מהו תחום העיסוק שלך? _____
6. האם אתה מקיים קשר זוגי? 1. כן; 2. לא

שאלון למדידת הקונפליקט בין נטייה מינית וזהות דתית

לפניך מספר משפטים המתארים תחושות והתנהגויות. ליד כל אחד מהמשפטים סמן עד כמה אתה חש את המתואר במשפט.

תמיד	כמעט תמיד	לעיתים קרובות	לעיתים רחוקות	אף פעם		
5	4	3	2	1	1	אני מוטרד מכך שנטייתי המינית אינה מקובלת בחברה הדתית אליה אני שייך
5	4	3	2	1	2	אני מוריד את הכיפה כאשר אני מבלה בסביבה עם חברי הקהילה הגאה
5	4	3	2	1	3	אני מרגיש אשם כאשר אני מתפלל לאחר בילוי בעל אופי מיני עם גבר
5	4	3	2	1	4	אני חושב על הפער שבין זהותי הדתית ונטייתי המינית
5	4	3	2	1	5	אני מפריד בין פעילויות בעלות אופי דתי ובין פעילויות הקשורות לנטייתי המינית
5	4	3	2	1	6	אני מרגיש שאני נקרע בין זהותי הדתית ונטייתי המינית
5	4	3	2	1	7	אני מוצא עצמי מגלה עיסוק יתר בקונפליקט שבין זהותי הדתית לנטייתי המינית
5	4	3	2	1	8	אני מביא חברים מסביבתי הדתית לבילוי עם חברים בעלי נטייה מינית זהה לשלי

5	4	3	2	1	9	כאשר אני חושב על הפער שבין נטייתי המינית לזהותי הדתית אני מרגיש חסר ערך
5	4	3	2	1	10	אני מקדיש הרבה זמן למחשבה על חוסר ההלימה שבין נטייתי המינית לזהותי הדתית
5	4	3	2	1	11	אני נמנע מהליכה עם בן זוג הומוסקסואל לבית הכנסת
5	4	3	2	1	12	אני מרגיש שלם כאשר אני חושב על זהותי הדתית לנטייתי המינית

עד כמה הקונפליקט בין הזהות הדתית שלך והנטייה המינית שלך מלחיץ אותך?

במידה רבה מאוד	בכלל לא									
10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	

שאלון תמיכה חברתית ומשפחתית של הנטייה המינית

לפניך רשימה של אנשים מסביבתך. סמן אם הם יודעים על נטייתך המינית. נוסף על כך דרג את מידת הקבלה של נטייתך המינית מצד אלה שיודעים שאתה הומוסקסואל וגם את מידת הקבלה שאתה מצפה לה מצד אלה שלא יודעים שאתה הומוסקסואל. מידת הקבלה מדורגת ברצף מהספרה 1 = "מידת הדחייה הרבה ביותר מצידם כלפיך" ועד הספרה 9 = "מידת הקבלה הרבה ביותר מצידם כלפיך" לגבי קבוצות אנשים כמו "אחים", "חברים" – אנה ציין את מידת הקבלה שלהם לפי הרוב שבתוך אותה קבוצה. אשר לאנשים שאינם נמצאים בחיך, אנה סמן ✓ בעמודה "לא רלוונטי – דמות זו אינה קיימת".

קבלה										דחייה	לא רלוונטי – דמות זו אינה קיימת	האם דמויות אלו יודעות על הנטייה המינית?	
9	8	7	6	5	4	3	2	1					
												אימא	
												אבא	
												אחיות	
												אחים	
												משפחה רחבה (דודים, סבים, סבתות)	
												חברה/הטרוסקסואלית טובה/דתי/ה	

9	8	7	6	5	4	3	2	1			חברה הטרוסקסואלית טובה/חילונית
9	8	7	6	5	4	3	2	1			חברים הטרוסקסואלים חילונים
9	8	7	6	5	4	3	2	1			חברים הטרוסקסואלים דתיים
9	8	7	6	5	4	3	2	1			חברים בעבודה

שאלון זהות דתית

תמיד	כמעט תמיד	לעיתים קרובות	לעיתים רחוקות	אף פעם	
5	4	3	2	1	מניח תפילין כל יום
5	4	3	2	1	אוכל רק במקום שיש תעודת כשרות
5	4	3	2	1	מתפלל מנחה במניין
5	4	3	2	1	מקפיד על שלוש תפילות ביום
5	4	3	2	1	לא רואה טלוויזיה בשבת
5	4	3	2	1	מתפלל שלוש תפילות השבת במניין
5	4	3	2	1	קובע עיתים לתורה
5	4	3	2	1	מקפיד לא להדליק אור בשבת
5	4	3	2	1	מקפיד לאכול פירות שהופרשו מהם תרומות ומעשרות
5	4	3	2	1	שומר על איסור "נגיעה"